

Література

1. Любомир Белей. Міхаїл Погодін як «изобретатель» «Русского міра» Електронний ресурс. Режим доступу: <http://tyzhden.ua/History/120980>
2. Eesti Vabariigi põhiseadus. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.riigiteataja.ee/akt/PS?leiaKehtiv>
3. Eesti keeleveldkonna arengukava 2018–2027 (eelnõu). Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.hm.ee/sites/default/files/eesti_keeleveldkonna_arengukava_eelnou_8.03.2018.pdf
4. Kodakondsuse seadus. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.riigiteataja.ee/akt/961169>
5. Kui õpetaja usub, et tema õpilased suudavad, siis nad suudavadki. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://opleht.ee/2017/02/kui-opetaja-usub-et-tema-opilased-suudavad-siis-nad-suudavadki/>

УДК 81'272(477):341.176(4):[321.64-028.79+329.15-028.79]

СУЧАСНИЙ ЛІБЕРАЛЬНИЙ ТОТАЛІТАРИЗМ: МОВНО-ОСВІТНІЙ КОНТЕКСТ

Ірина Фаріон,

*доктор філологічних наук, професор катедри української мови
Національного університету «Львівська політехніка»*

Розкрито поняття сучасного ліберального тоталітаризму на прикладі висновків Венеційської комісії щодо мовного закону в Україні (2019 р.) та суть «антидискримінаційної експертизи» у шкільних підручниках як нової форми цензури та боротьби з національною основою освіти.

Ключові слова: сучасний ліберальний тоталітаризм, ліберальна демократія, Венеційська комісія, антидискримінаційна експертиза.

The concept of modern liberal totalitarianism is revealed, based on the Venice Commission's findings on the language law in Ukraine (2019) and the essence of «anti-discrimination expertise» in school textbooks as a new form of censorship and combating the national basis of education.

Keywords: modern liberal totalitarianism, liberal democracy, Venice commission, anti-discrimination expertise.

Терміни тоталітаризм і лібералізм у нашому післягеноцидному суспільстві значна частина спільноти сприймає як політичний антагонізм межі негативним та позитивним. Проте вважаю, що ці терміни аж ніяк не варто розглядати в антагоністичній парадигмі, особливо щодо сьогоденних українських реалій у мовно-освітній царині. Якщо тоталітаризм за класичним визначенням «не визнає автономії від держави таких недержавних сфер людської діяльності як економіка і господарство, культура, виховання, релігія» [6], то виникає запитання, що ж таке держава і чи потрібна вона взагалі? За що ж тоді стільки українських поколінь віддавало і віддає своє життя?

Визначення лібералізму дає відповідь на це запитання: «метою лібералізму є максимальне послаблення («пом'якшення») різних форм державного і суспільного примусу щодо особи (контролю особи тощо), обстоює шлях мирного, реформаторського здійснення соціальних перетворень» [4]. Тобто лібералізм зводить функцію державної влади до мінімуму, що необхідний для забезпечення свобод персони. Дивна логіка: лібералізм заперечує державу, проте згадує її, коли треба забезпечити персональні права. Про обов'язки,

звісно, лібералізм багатозначно мовчить. Подиву гідна програма деморалізації, релятивізму і ліквідації національних держав як найприроднішої форми існування етнонації.

Сьогоднішня політична система, – це так звана ліберальна демократія, що, на нашу думку, на сучасному етапі стала абсолютним синонімом до ліберального тоталітаризму. І це не оксюморон, а новітнє суспільно-політичне явище знищення національних держав під прикриттям демоліберальних цінностей. Метафорично про це висловився кінорежисер Юрій Ілленко: «Демократія, особливо ліберальна демократія, діє краще за голодомор – проносить легко й безшумно, не уриваючи сну» [1, с. 137]. Себто тоталітаризм на тлі ліберальної демократії – це просто суворий батько супроти загальноприйнятої аморальності.

Розглянемо дію цієї ліберальної демократії, себто ліберального тоталітаризму, на двох прикладах з мовно-освітньої царини як найпоказовіших щодо загрози існуванню самої держави.

1. Предметом нашого аналізу є рекомендації Венеційської комісії щодо ухваленого 25 квітня 2019 року Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Цей закон став фокусом новостворюваної і легітимізованої гібридно-ліберальної мовної політики всупереч нагальній потребі творити національну політику в мовно-суспільному полі. Слушно про нього висловився один із суб'єктів законодавчої ініціативи М. Княжицький: «З моєї точки зору, закон є надзвичайно ліберальним. Ліберальнішим, ніж будь-який інший закон, який є в будь-якій іншій європейській країні. Нас за це дуже часто критикують. На жаль, ми змушені йти на певні речі, тому що відбувається тиск зі сторони наших європейських партнерів, які є членами НАТО... Є кілька країн, таких, як, наприклад, Угорщина, яка блокує наші активності в НАТО. І тому для того, щоб «вибити» такі небезпечні козири для нашої безпеки, ми робили все, аби задовольнити всі бажання тих людей, які переживають за наше майбутнє, ...тому закон дуже ліберальний і демократичний» [5].

Отже, ліберальність цього закону потрактовано одночасно як благо і ваду, що зумовлено зовнішнім та внутрішнім тиском, інакше – ідеологічним демоліберальним вектором. Незабарна оцінка цього закону Венеційською комісією промовисто засвідчила міжнародну дію ліберального тоталітаризму, де за прекрасною назвою-наличкою – Європейська комісія «За демократію через право» – криється тоталітарний орган, що брутально обмежує (нібито через рекомендації) право народу на НАЦІОНАЛЬНЕ життя в одній із найінтимніших і духовних сфер – мовній. Невдоволення цієї комісії щодо вкрай ліберально-гібридного мовного закону стосується таких основних позицій [3]:

- по-перше, закон дискримінує російську мову як мову меншин, бо вона, мовляв, отримує найменше прав порівняно з іншими мовами, позаяк із вересня 2020 року російськомовні школи мають перейти на 80% викладання українською мовою, тоді як у школах для нацменшин із мовами ЄС – до 2023 року з 60% українською мовою;
- по-друге, закон начебто дискримінує російську мову, позаяк викладання у вишах передбачене державною мовою, а на бажання вишу, можливе англійською мовою та мовами ЄС;
- по-третє, комісія рекомендує відтермінувати дію закону до ухвалення Закону про нацменшини, який, звісно, що покликаний не так забезпечити права нацменів, як обмежити мовне право титульної нації і звести до мінімуму обов'язок нацменшин послуговуватися державною мовою;
- по-четверте, комісія «рекомендує законодавцю розглянути можливість скасування механізму подання скарг та санкцій, встановленого Законом, або принаймні обмежити його», що в цьому законі є чи не найбільшим надбанням, бо без покарання – це не закон, а гола декларація;

- по-п'яте, рекомендовано надати державним службам право спілкуватися неукраїнською мовою, «зокрема усім службам, які працюють у надзвичайних ситуаціях, що становлять загрозу для життя, для фізичного чи психічного стану людей, наприклад службам порятунку, пожежникам тощо», а також сюди «слід зарахувати установи для людей похилого віку, які не обов'язково є медичними закладами, оскільки такі особи часто належать до меншин і можуть не мати достатнього рівня володіння українською», що зводить державну мову до абсолютно вторинного засобу, а не чинника національної безпеки, зокрема, в кризових ситуаціях;
- по-шосте, ця комісія сягнула навіть можливості спілкуватися неукраїнською в армії і з правоохоронцями, хоч із останніми спілкування в цьому законі регульоване вкрай згубним ліберальним терміном «мова, прийнятна для сторін» (як і в сфері обслуговування, ст. 26; у транспорті, ст. 32, охороні здоров'я, ст. 29) [7, с. 76];
- по-сьоме, право для політичних партій та громадських об'єднань використовувати недержавну мову у своїй діяльності: *«Цей обов'язок є обмеженням свободи асоціації, що веде до права на самоорганізацію. Таке обмеження слугує законній меті громадського порядку, оскільки робить можливим нагляд державними органами за діяльністю партій, асоціацій та інших юридичних осіб... Однак термін «установчі документи та рішення» не є зрозумілим... Ця вимога повинна обмежуватися лише тими документами та рішеннями, які стосуються публічних функцій»*, що абсолютно розхитує саму сутність держави в її взаєминах з визначальними суб'єктами законотворення в парламентсько-президентській державі – політичними партіями;
- по-сьоме, комісія перейнята обмеженням мови мас-медіа та друківаними засобами масової інформації, для яких цілком слушно передбачена українськомовна версія, що за теперішнього навалюючого змосковщення інформпростору і його визначальної ролі у впливі на суспільство є повним нівелюванням державного статусу української мови;
- по-восьме, комісія втручається в наукову сферу, яка, на нашу думку, в законі вкрай недосконала, бо від 16 липня 2020 року приписує публікацію всіх наукових робіт державною мовою, англійською та/або іншою офіційною мовою ЄС; натомість комісія вважає, що наукові дослідження слід робити не лише мовами ЄС, що, своєю чергою, вбиває розвиток питомої термінології та заблокує поступ українськомовного наукового стилю як основного апарату думання нації;
- по-дев'яте, комісія вважає, що приватні наукові заходи не можуть мати жодних обмежень державною мовою, так начебто ці приватні заклади не розташовані в державі Україна;
- по-десяте, комісія рекомендує дозволити писати географічні назви іншими мовами, заводячи таким способом повну анархію в ономастичний простір, що є візитівкою кожної нації і держави та її винятковою неперекладною особливістю.

Ці «рекомендації» від комісії з претензійною назвою «За демократію через право» є насправді декалогом знищення державного статусу української мови, добре відомого нам від найдавніших часів війни з українською мовою, як не Варшави, Будапешта, Бухареста, то послідовно й досі Москви. Тільки влада цих країн не приховувала знищення української мови як основного символу незалежності України, а просто діяла відкритими тоталітарними методами. То яка ж різниця між тоталітарними діями і демоліберальними? Хіба що в вишуканому словоблудстві й фарисействі останніх.

2. Так звана «антидискримінаційна експертиза» шкільних підручників – це показова ілюстрація ліберального тоталітаризму з дискримінації українців.

Джерело дії цієї «експертизи» (розумій глобальної цензури національного складника в освіті) так званий «Фонд відкритого суспільства». У назві міститься термін «відкрите суспільство», що запровадив ліберал Карл Поппер 1945 року, проповідуючи відносність істини, захист нацменів та верховенство права, що були чи стали своєю протилежністю: знищенням етнонаціональної основи держави, пропагандою аморального релятивізму та диктатом не права, а брудних грошей. Сьогодні ідеї Поппера через своїх куплених агентів освіти втілює в Україні Дж. Сорос.

Саме поняття «антидискримінаційної експертизи» виникло в часи міністра освіти і науки А. Гриневич та президента П. Порошенка. Зокрема, у 2016 році «на посиленій експертний аналіз в освіті» цей Фонд виділив 249.750.00 гривень [3]. Саме звідси безпрецедентні скандали зі змістом підручників для середньої школи з різних предметів передусім гуманітарного циклу. Проілюструємо це на прикладі лише деяких контекстів «антидискримінаційної експертизи» підручника зі «Вступу до історії» (історію України як предмет ліберальні тоталітаристи міжнародно-вітчизняного штибу вже знищили!).

Що ж досліджує експертка, аспірантка з Херсонської академії неперервної освіти А. В. Остапенко в цьому підручнику?

Свій найбільший експертний гнів ставлениця Міносвіти скерувала на національний складник у розвиткові нашої держави. Пропонований текстовий уривок: «Однак всі ці труднощі не привід скоритися долі. За гідне місце у світі потрібно боротися, як колись боролись за незалежність. Своєю працею ми мусимо робити кращою нашу державу» – потрактовано як «Вислів надто емоційний. Має націоналістичне забарвлення». І запропоновано ось таке глобалістське твориво: «Як свідчить історичне минуле, чимало труднощів вже позаду. Сьогодні, Україна це європейська країна. І саме від нас залежить майбутнє нашої держави» (розділові знаки зберігаю).

До надто емоційних висловів із націоналістичним забарвленням долучено і цей уривок, що стосується мовної проблематики: «Із якою метою відбувалося знищення української мови та культури за радянських часів?». Запропоновано «перекласти більш нейтрально»: «Які причини репресій української мови та культури за радянських часів?».

Проте вершиною антиукраїнського ліберально-тоталітарного регулювання політичної мови (Дж. Орвел зі своїм романом «1984» відпочиває) стало таврування уривка про взаємини між Росією та Україною часів В. Януковича. Пропонований уривок названо «дискримінаційною мовою, не коректною мовою. Хибними твердженнями. Дискримінацією за національністю» (правопис збережено!): «Найбільшого розмаху зловживання набули за часів президентства Віктора Януковича, за якого не тільки розграбовували країну, а й нехтували її національними інтересами на користь Росії. Україна стрімко втрачала свою самостійність, звужувалася сфера вживання української мови. Українському народу нав'язувалася ідея спільного життя з Росією». Цю розлогу тезу експертка скоротила ось до такої «коректної мови»: «За часів президентства Віктора Януковича посилювався вплив на зовнішню і внутрішню політику з боку Росії». Це названо «кращим перекладом».

Отже, аналізуючи історичний тоталітаризм, звернімо увагу на сучасний ліберальний тоталітаризм що, прикриваючись солодковими налічками слів, вже збирає косолицю в Україні та готує через шкільні підручники покоління з відсутньою національною свідомістю, державницьким інстинктом, хворобливим релятивізмом, деградованою мораллю та перебільшеним правом меншин. Методичку зі знищення національної Української Держави написано, а втілення розпочато.

Література

1. Афоризми та сентенції Юрія Ілленка. Криниця для спраглих. Автор ідеї, укладач та літ. редактор Ірина Фаріон. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2010. 160 с.
2. Венеційська комісія розкритикувала мовний закон: які зміни рекомендують Україні. Доступно з: <https://zmina.info/articles/veneczianska-komisiya-rozkrytykuvala-movnuj-zakon-yaki-zminy-rekomenduyut-ukrayini/>.
3. Куди Гриневич спрямовує мільйони доларів допомоги освітній реформі. Доступно з: https://antikor.com.ua/articles/256151-kudi_grinevich_sprjamovuje_miljioni_dolariv_dopomogi_osvitnij_reformi
4. Лібералізм. Доступно з: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
5. Україна може ухвалити найбільш ліберальний у Європі мовний закон. Доступно з: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2601310-ukraina-moze-uhvaliti-najbils-liberalnij-u-evropi-movnij-zakon-deputat.html>
6. Тоталітаризм. Доступно з: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
7. Фаріон І. Законодавче поле української мови: колоніальна, ліберально-гібридна і національна мовні моделі (1989–2019 рр.) / Українська реальність крізь призму терміна. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. С. 47–93.

УДК 81'23

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ РАКУРС ЛІНГВОЦИДУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Ігор Чикайло,

старший викладач кафедри українознавства

Львівського національного медичного університету ім. Данила Галицького

У статті розглянуто особливості лінгвоциду як соціолінгвістичного явища, окреслено вплив асимілятивних факторів на процес розвитку української мови від Київської Русі до сьогодення. Проаналізовано чинники, які згубно вплинули на формування українського лінгвосоціуму.

Ключові слова: *лінгвоцид, зміна психології народу, синдром байдужості, соціальна психіка, нівелювання української мови.*

The article considers the peculiarities of linguicide as a sociopsychological phenomenon, outlines the influence of assimilative factors on the development of the Ukrainian language from Kyiv Rus to the present time. The factors that had destructive effect on the formation of the Ukrainian linguistic society are analysed.

Keywords: *linguicide, change in the psychology of the people, indifference syndrome, social psyche, leveling of the Ukrainian language.*

Формування, становлення і розвиток української мови, її існування як мови окремої самобутньої нації у добу бездержавності українського народу супроводжувалося таким негативним феноменом, який дістав назву лінгвоцид (від лат. *Lingua* – мова, *caedere* – знищення). Лінгвоцид як нищення мови пригнобленого народу є універсальним методом етноциду, його невід’ємним компонентом [7, с.193].

Про негативні зміни у психології народу, який втрачає рідну мову, писали визначні українські вчені О. Потебня, І. Франко, І. Огієнко та ін. У своїй книзі «Українська культура» Іван Огієнко наголошував, що «мова – це наша національна ознака, в мові – наша культура, ступінь нашої свідомості. Мова – це форма нашого життя, життя культурного і національного, це форма національного організування... Мова – це найясніший вираз нашої психіки, це найперша сторожа нашого психічного я ... І поки живе мова – житиме й народ, яко націо-